ئىسلامدىكى تەقدىر ئۇقۇمى ھەققىدە

ئەركىن سىدىق
2014-يىلى 5-ئاينىڭ 30-كۈنى

مەن ئالدىنقى قېتىم تەييارلىغان «ئىسلامغا ئىشەنمەيدىغانلارنىڭ تەقدىرى قانداق بولىدۇ؟» دېگەن تېما ئاستىدا، بىر قىسىم قېرىنداشلار ئىسلامدىكى «تەقدىر» ئۇقۇمى ئۈستىدە ئازراق بەس-مۇنازىرە ئېلىپ بېرىپتۇ. قېرىنداشلارنىڭ بۇ مەسىلىنى ئايدىڭلاشتۇرۇۋېلىشىغا ياردىمى بولسۇن ئۈچۈن، مەن مەزكۇر ماقالىدا ياسىر قازىنىڭ تەقدىر ھەققىدە قىلغان سۆزلىرىنىڭ مەزمۇنىنى تونۇشتۇرىمەن. ياسىر قازى بۇ مەزمۇنلارنى بىر يەردە لېكسىيە سۆزلەپ، لېكسىيىنىڭ ئاخىرىدا ئاڭلىغۇچىلار سورىغان سوئاللارغا جاۋاب بەرگەندە سۆزلىگەن بولۇپ، سورالغان سوئاللارنىڭ ئىچىدە باشقا مەزمۇنلارمۇ بار ئىكەن. مەن بۇ قېتىم پايدىلانغان سىن ھۆججىتى 2010-يىلى 23-يانۋار كۈنى تورغا قويۇلغان ئىكەن [1]. بۇ ھۆججەتتىكى مەزمۇننى ئايرىپ قويماسلىق ئۈچۈن، مەن مەزكۇر يازمىدا ياسىر قازىنىڭ باشقا سوئاللارغا بەرگەن جاۋابلىرىنىمۇ تولۇق بايان قىلىمەن.

تۆۋەندىكىسى ياسىر قازىنىڭ سۆزلىرىنىڭ مەزمۇنى. ئەگەر مەن ئۆز پىكرىمنى قوشۇپ قويۇشقا توغرا كەلسە، ئۇنى «ئىلاۋە» شەكلىدە كىرگۈزىمەن.

1. شاھادەت كەلىمىسىنىڭ توغرا يېشمى قايسى؟

«لا ئىلاھە ئىللەللاھ، مۇھەممەد رەسۇلۇللاھ» دېگەن كەلىمىنى ھەممىمىز بىلىمىز. قىسقىچە قىلىپ ئېيتقاندا، «لا ئىلاھە ئىللەللاھ» نىڭ مەنىسى «بىزنىڭ ئىبادەت قىلىشىمىزغا ئەرزىيدىغان ئاللاھتىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر» دېگەنلىك بولۇپ، بۇنىڭ مەنىسى بىزنىڭ مۇقەددەس مۇھەببىتىمىز، مۇقەددەس قورقۇنچىمىز، مۇقەددەس ئۈمىدىمىز، بىزنىڭ دۇئايىمىز، بىزنىڭ بەدەل تۆلىشىمىز، بىزنىڭ ئىبادىتىمىز، ۋە بىزنىڭ قەسىمىمىزنىڭ ھەممىسى پەقەتلا ئاللاھ ئۈچۈن، دېگەندىن ئىبارەتتۇر.

«مۇھەممەد رەسۇلۇللاھ» نىڭ مەنىسى، بىز ئۆزىمىزنىڭ ئىبادىتىدە ئەگىشىدىغان پەقەت بىرلا ئۆرنىكىمىز بار بولۇپ، ئۇ بولسىمۇ بىز ئاللاھقا سۈننەت بويىچە، ياكى بىزنىڭ پەيغەمبىرىمىزنىڭ ئىبادەت قىلىش مېتودولوگىيىسى (ئۇسۇلى) بويىچە ئىبادەت قىلىمىز.

شۇڭا بىز مۇنداق دېيەلەيمىز: ئىسلام ئىككى پرىنسىپنىڭ ئۈستىگە قۇرۇلغان. ئۇنىڭ بىرىنچىسى، پەقەت ئاللاھقىلا ئىبادەت قىلىش. ئۇنىڭ ئىككىنچىسى، ئىبادەتنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇيرۇقى ياكى تەلىماتى بويىچە، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئۈلگە قىلىپ تۇرۇپ قىلىش. بىز ئاللاھقا ئۆزىمىز خالىغان بويىچە ئىبادەت قىلمايمىز. ئاللاھ بىزدىن قانداق ئىبادەت قىلىشنى تەلەپ قىلغان بولسا، بىزمۇ شۇ بويىچە ئىبادەت قىلىمىز. ئۇ بولسىمۇ پەيغەمبىرىمىزنىڭ بۇيرۇقىنى ئىجرا قىلىش ئاساسىدا ئىبادەت قىلىشتىن ئىبارەتتۇر.

يۇقىرىدىكى كەلىمىنى بۇنىڭدىنمۇ تەپسىلىيرەك چۈشەندۈرگىلى بولىدۇ.

2. «مەسىھ» بىلەن «ناسارا» نىڭ قايسىسى توغرا؟

بۇ ئىككى سۆزنىڭ ھەر ئىككىسىنىڭ مەنىسى «خرىستىئانلار» بولۇپ، قۇرئاندا «ناسارا» دېگەن سۆز ئىشلىتىلگەن. شۇڭا ئادەتتە «ناسارا» نى ئىشلەتكەن ياخشىراق.

3. «تەقدىر» ياكى «ئىلاھىي بۇيرۇق» نى قانداق چۈشىنىش كېرەك؟

قۇرئان بىلەن سۈننەت بىزدىن «تەقدىر» (qadar, predestination, fate, destiny) توغرۇلۇق بەك كۆپ ئويلىنىپ كەتمەسلىكنى تەلەپ قىلىدۇ. چۈنكى ئۇ بىزنىڭ ئىنسانىي چۈشىنىش ئىقتىدارىمىزنىڭ دائىرىسىدىن چىقىپ كېتىدۇ (beyond our human comprehension). «تەقدىر» ئاللاھنىڭ ئۆزى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولغاچقا، بىز ئۇنى چۈشىنەلمەيمىز. خۇددى بىز ئاللاھنى چۈشىنەلمىگەندەك، بىز ئۇنىڭ كۈچ ـ قۇدرەتلىرىنىمۇ چۈشىنەلمەيمىز. يەنى، تەقدىر ئاللاھنىڭ كۈچ ـ قۇدرەتلىرىنىڭ بىر نامايەندىسىدۇر. بىز ئۇ توغرىسىدىكى ئاساسىي بىلىملەرنى بىلىمىز. ئەمما بىز ئۇ توغرۇلۇق بەك كۆپ ئويلىنىپ كەتسەك، بىز قايمۇقۇپ قالىمىز.

پەيغەمبىرىمىز سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىر قېتىم ساھابىلەرنىڭ تەقدىر توغرىسىدا مۇنازىرىلىشىۋاتقانلىقىنى كۆرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئاشۇ ساھابىلەرگە ئاچچىقلىنىدۇ. ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «ئاللاھ سىلەرنى مۇشۇ ئىش ئۈچۈن ياراتقانمۇ؟ ئاللاھ سىلەرنى مۇشۇنداق قىلىشقا بۇيرۇغانمۇ؟ بۇ ئىشقا ئارىلاشماڭلار. ئۇ توغرىسىدا مۇنازىرىلەشمەڭلار.»

ئەگەر سىز تەقدىر ئۇقۇمىنى تەكشۈرۈپ باقىدىغان بولسىڭىز، دىنلارنىڭ ھەممىسى مۇشۇ مەسىلە تۈپەيلىدىن نۇرغۇن گۇرۇھلارغا بۆلۈنۈپ كەتكەنلىكىنى بايقايسىز. كاتولىك دىنىنىڭ ئوخشىمىغان گۇرۇھلىرى ئوتتۇرىسىدىكى پەرق تەقدىردىن كېلىپ چىققان. جۇدائىزم گۇرۇھلىرىدىكى پەرقمۇ تەقدىردىن كېلىپ چىققان. بۇ تېما ئىنسانلارنىڭ كۆڭلىنىڭ سىرتىدىكى، ئىنسانلارنىڭ چۈشىنىشىنىڭ سىرتىدىكى بىر نەرسىدۇر. قۇرئان تەقدىر ھەققىدىكى ئاساسىي بىلىمنى بىزگە دەپ بەرگەن. شۇنداقلا بىزدىن ئۇ توغرۇلۇق بەك كۆپ ئويلىنىپ كەتمەسلىكنى تەلەپ قىلغان. ئاللاھ نېمە ئىش بولىدىغانلىقىنى بىلىدۇ، ھەمدە شۇنى بۇيرۇيدۇ. ئەگەر بىز «ئۇنداق بولمايدۇ»، دەيدىكەنمىز، بىز ئاللاھنىڭ سالاھىيىتىنى تۆۋەنلەتكەن بولىمىز. ئاللاھ بىزنىڭ ياراتقۇچىمىز. ئەگەر ئۇ خالىمايدىكەن، ھېچ قانداق ئىش ئۆزلۈكىدىن يۈز بېرىپ قالمايدۇ.

ئەمما بىز ئىككى خىل خالاشلارنى پەرقلەندۈرىمىز. بىرى ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى كۆرسىتىدىغان خالاش، يەنە بىرى بولسا ئاللاھنىڭ رازىلىقى ياكى خۇشاللىقىنى كۆرسەتمەيدىغان خالاش (A will that shows Allah’s pleasure, and a will that does not show Allah’s pleasure). مۇسۇلمانلار قىلىدىغان ياخشى ئەمەللەر ئاللاھ رازىلىق كۆرسىتىدىغان خالاشقا كىرىدۇ. بىر مۇسۇلمان ياخشى ئەمەللەرنى قىلغاندا، ئۇنى ئاللاھ خالىغان بولىدۇ، ھەمدە ئاللاھ ئۇنىڭ ئۈچۈن خۇشال بولىدۇ. ئاللاھ خالىغان، ئەمما ئۇ رازىلىق كۆرسەتمەيدىغان ئەمەللەرمۇ بار.

ئاللاھ ئىنسانلارغا ئەركىن ئىختىيارلىق (free will) لارنى ئاتا قىلغان. ئىنسانلار ياخشىلىق بىلەن يامانلىقتىن ئىبارەت ئىككى ئىشتىن بىرنى ئۆزى تاللىيالايدۇ. ئاللاھ مۇنداق دەيدۇ: «ھىدايەت گۇمراھلىقتىن ئېنىق ئايرىلدى (سۈرە بەقەرە 256-ئايەتنىڭ بىر قىسمى.)» (Truth has been made clear from falsehood). يېتەكلىنىشنى ئىستەيدىغانلار يېتەكلىنىدۇ. يېتەكلىنىشنى رەت قىلىدىغانلارنىڭ يېتەكلىنىشى رەت قىلىنىدۇ. مانا بۇ «تەقدىر» نىڭ ئەڭ ئاددىي شەكلىدۇر.

ئەمما، تەقدىرنىڭ ھەقىقىي مەنىسىنى مەڭگۈ چۈشەنگىلى بولمايدۇ. بۇ خۇددى ئاللاھنىڭ ئۆزىنى مەڭگۈ چۈشەنگىلى بولمايدىغانلىق بىلەن ئوخشاش. شۇڭا، بۇ بىز بەك كۆپ ئويلىنىپ كېتىدىغان ئىش ئەمەس.

4. قەبرىمىزدە نەگە بارىدىغانلىقىمىزنى بىلەلەيمىزمۇ؟

قەبرىمىزدە قىيامەت كۈنى بىزگە نېمە ئىش بولىدىغانلىقىنىڭ ئالامىتىنى كۆرەلەيمىز. مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قەبرە ئاخىرەتكە بولغان قەدەملەرنىڭ بىرىنچى قەدىمى.» بىز قەبرىگە كىرگەندىن كېيىن، مۇسۇلمانلار، يەنى ئاللاھتىن قورقىدىغانلارنىڭ قەبرىسى ناھايىتى كەڭرى قىلىنىدۇ (يەنى ياتىدىغان جايى ناھايىتى كەڭرى بولىدۇ). بىر ئىلاھىي نۇر ئۆلگەن كىشىنىڭ ئۈستىگە چۈشىدۇ، ھەمدە ئۇ كىشى قەبرىدىكى ۋاقتىدىن ھۇزۇرلىنىدۇ. ئاللاھقا ئىبادەت قىلمىغان كىشىلەر بولسا، قەبرىدە جازاغا ئۇچرايدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ كەلگۈسىنىڭ بېشارىتىنى كۆرىدۇ. بىر ئادەمنىڭ قەبرىدە جازالىنىپ، شۇنىڭ بىلەن قىيامەت كۈنى ئۇنىڭ گۇناھلىرى كەچۈرۈم قىلىنىپ، ئاخىرىدا جەننەتكە كىرىشىمۇ مۇمكىن. ئەمما بۇ پەقەتلا بىر بېشارەتتۇر. ئاللاھقا ھەقىقىي ئىبادەت قىلغانلار قەبرىدە جازاغا ئۇچرىمايدۇ. ئاللاھتىن قورقۇپ، ئىسلامغا ئىشەنگۈچىلەر ئۇنداق جازاغا ئۇچرىمايدۇ. ئاللاھقا ئىبادەت قىلمىغانلار بولسا قەبرىدە جازاغا ئۇچرايدۇ. شۇڭا بىز، قەبرىدە ئاخىرەتتە نېمە ئىش بولىدىغانلىقىنىڭ بېشارىتى كۆرۈلىدۇ، دەيمىز.

5. ئاخىرقى سۆز

ياسىر قازى 2014-يىلى 5-ئاينىڭ 24-كۈنىدىن 26-كۈنىگىچە ئامېرىكىنىڭ مارىلاند شتاتى بالتىمور شەھىرى (Maryland, Baltimore) دە ئۆتكۈزۈلگەن شىمالىي ئامېرىكا مۇسۇلمانلىرىنىڭ 2014-يىللىق يىغىنى (Annual Convention) غا قاتنىشىپ، ئۇ يەردە بىر نۇتۇق سۆزلىدى. ئۇنىڭدىن باشقا تونۇلغان ياش ئىسلام زىيالىيلىرىدىن يەنە بىر قانچە كىشىمۇ بۇ يىغىندا سۆز قىلدى. ئەگەر سىز ئۇلارنىڭ نۇتۇقلىرىغا قىزىقسىڭىز، ئۇنى تۆۋەندىكى 2-مەنبەدىن كۆرەلەيسىز.

بۇ ماقالىنى ھېچكىمدىن سورىماي، مەنبەسىنى بەرگەن ئاساستا باشقا ھەر قانداق تورغا چىقارسىڭىز، ياكى ئېلكىتابقا ئوخشاش باشقا ھەر قانداق شەكىلدە ئىشلەتسىڭىز بولۇۋېرىدۇ. بۇ ماقالە بارلىق ئۇيغۇرلارغا مەنسۇپ.

پايدىلىنىش ماتېرىياللىرى:

[1] Yasir Qadhi answering questions
https://www.youtube.com/watch?v=vGPQZLKT2Xw

[2] ICNA-MAS Annual Convention 24-26 May 2014
http://www.icnaconvention.org/

1-رەسىم: ياسىر قازى سوئاللارغا جاۋاب بېرىۋاتقان كۆرۈنۈش.

2-رەسىم: ئامېرىكىدىكى مۇسۇلمان ياشلار.